

Jael van der Vouden

Nasleđe tišine

Prevela
Tatjana Bižić

Laguna

Naslov originala

Yael van der Wouden

THE SAFEKEEP

Copyright © 2024 by Yael van der Wouden

Translation copyright © 2026 za srpsko izdanje, LAGUNA

Gospodinu Najstadu, kao što je i obećano

PRVI DEO

Holandija, 1961.

1

IZABELA JE PRONAŠLA KOMADIĆ POLOMLJENE KERAMIKE pod koren timer uvenule tikve. Proleće je donelo jedan nagli mraz, čitavu nedelju susnežice, a sada, na samom pragu leta, povrtnjak je propadao. Pasulj, rotkvice, karfiol: crne i trunu. Klečeći, s rukavicama na rukama i šeširom s vrpcom ispod brade na glavi, Izabela je uklanjala mrtvo povrće. Krhotina joj je probila rukavicu, napravila rupicu.

Njoj nije napravila posekotinu, nije bilo krvi. Izabela je skinula rukavicu i zategla dlan tražeći ubod. Ničeg, samo ju je malo zbolelo, ali to je brzo prošlo.

Ušla je u kuću, oprala parčence keramike i razgledala ga držeći ga mokrim rukama. Plavi cvetići uz ta dva i po centimetra ruba, zečja noga se naslućivala tačno tamo gde se komad posuđa polomio. Nekad je to bio tanjir, pripadao je servisu za ručavanje – njenoj majci je taj bio omiljeni: lep porcelan, za praznike, za goste. Dok je Izabelina mati bila živa, držala je taj servis u vitrini u trpezariji i niko drugi nije smeo da ga dira. Protekle su godine otkako je umrla, a tanjiri su i dalje držani zatvoreni u vitrini i nikada nisu korišteni.

U retkim prilikama kad bi Izabeli došla braća, Izabela bi postavila na sto obične tanjire za svaki dan, a Hendrik bi pokušao da otvori vitrinu govoreći: „Iza, Iza, ma daj, šta će ti uopšte lepe stvari u kući ako ne smeš ni da ih takneš?“ Izabela mu je odgovarala: „Ti tanjiri nisu zato da se diraju, nego da se čuvaju.“

Za ovaj odlomljeni komadić nije bilo objašnjenja, ni otkud se stvorio ni zašto je zakopan. Nijedan majčin tanjir nikad nije nestao. Izabela je to znala, ali je sada ipak proverila. Servis je našla isti onakav kao što ga je i ostavila: tanjiri naslagani jedan na drugi, činije, krčazić za mleko. Nasred svakog tanjira tri zeca se jure ukrug.

Sutradan je sela u voz i ponela polomljeni komadić porcelana, zamotan u pakpapier, u Hag. Hendrikova kola su je dočekala ispred restorana, a on je sedeo za volanom i pušio, otvorivši sve prozore na kolima. Trljao je palcem oko, kao da o nečemu razgovara, svađa se, sam sa sobom. Izabeli se nije dopadalo što mu je kosa toliko duga. Sagnula se i rekla: „Zdravo“, na šta se on trgnuo tako da je udario lakat. „Gospode bože, Iza“, rekao je.

Izabela je ušla i sela na sedište do njega. Tašnu je spustila u krilo. Hendrik je izduvao dim, pa se nagnuo i poljubio je triput – po jednom u oba obraza, i još jednom, kao dodatak.

„Poranio si“, rekla je ona.

„Lep ti je šešir.“

Izabela dotače svoj šešir. „Jeste.“ Brinula je zbog šešira dok je polazila od kuće. Bio je veći nego što je inače nosila. Imao je svetlozelenu vrpcu. „Kako si, dakle?“

„Ma znaš.“ Otresao je pepeo s cigarete kroz prozor, naslonio se u sedištu. „Sebastijan priča kako hoće da se vrati kući.“

Izabela opet dotače šešir, pa vrat ispod zatiljka. Gurnula je ukosnicu čvršće u kosu. Hendrik ju je nedavno zvao

telefonom da joj to kaže. Sebastijanovoj majci se zdravlje pogoršalo i Sebastijan je hteo da ode da je obiđe. Hteo je da Hendrik pođe s njim. Izabela nije znala šta da kaže o tome, pa nije rekla ništa. Prosto je prešla preko toga što joj je rekao i ispričala mu novosti o stanju u kome se nalazi povrtnjak, o služavki Nelke, koja je možda potkrada, o tome kako Johan navrati i sve poremeti, a ona ostane potpuno zbunjena, i o nedavnom računu koji joj je stigao za kola. Hendrik je ubrzo zatim završio razgovor i spustio slušalicu.

„Mislim da ću morati da idem s njim“, nastavio je ne gledajući u Izabelu. „Ne mogu da ga pustim da ide sam, ne mogu...“

„Pronašla sam ovo“, prekide ga Izabela vadeći zamotuljak iz tašne. Odmotala ga je držeći ga na dlanu. „Zakopano u povrtnjaku. Pod tikvom.“

Hendrik ju je na trenutak samo zbunjeno gledao. Zatim je brzo trepnuo, udahnuo, uzeo krhotinu i razgledao je. Obrnuo ju je među prstima. „Majčin tanjir?“

„Zar ne?“

„U redu“, rekao je Hendrik oprezno i vratio joj okrajak tanjira. Na suprotnoj strani ulice jedan par se svađao u hodu. Žena je pokušavala da stiša svog sagovornika, ali je on samo još više podizao glas.

Izabela nastavi, jedva dišući: „Mislim da Nelke...“

„Izabela.“ Hendrik se sad okrenu ka njoj, s cigaretom i dalje u ruci. Dim se vio među njima. „Neće više ostati nijedna služavka u čitavoj provinciji koju već nisi otpustila ako nastaviš tako da ih otpuštaš zbog nekakvih tobožnjih...“

„Tobožnjih! Potkradale su me. Te...“

„Jednom. Desilo se jednom, i ta devojka je bila vrlo mlada. Iza, ma daj. Zar ti nisi bila mlada?“ Izabela skrenu pogled. Hendrik se malo sagnu da je pogleda u oči. Sada joj se obraćao onim svojim porodičnim tonom. „Zar nisam i ja, nekad?“

Nisu bili stari ni sad. Izabeli nije još bilo ni trideset godina, a Hendrik je bio još mlađi. Najmlađi od njih troje. Izabela je ponovo umotala komadić tanjira u papir i vratila ga u tašnu.

„Osim toga“, rekao je Hendrik, „to je moglo da leži tamo u zemlji još odavno. Možda je Luis nekad slučajno razbio tanjir, pa se prepao i...“

„Majka bi primetila.“

Hendrik je nije shvatao ozbiljno. „Slušaj, ko zna kako je kuća održavana pre nego što smo se mi doselili?“

„Kako to misliš pre?“

„Pre nego što smo se uselili. Možda je neko drugi razbio tanjir. Uvek ih je bilo pet, zar nije? Šta se desilo sa šestim?“

„To su... Hendrik. To su majčini tanjiri.“

„Nisu. U kući su već bili...“ Neodređeno je mahnuo rukom. „Posuđe. Stolice.“

Izabela je imala jedanaest godina kad su se preselili na istok zemlje, a Luis, najstariji, trinaest. Desetogodišnji Hendrik je bio sitan za svoj uzrast, ispijenog lica, setno dete. Izabela je mislila da on nije upamtio mnogo iz tih prvih dana u novoj kući. Najviše su razgovarali o onome što je bilo pre: detinjstvu u Amsterdamu, o ocu pre nego što se razboleo, kako je grad mirisao u decembru, voziću igrački koji je išao ukrug, ukrug.

Hendrik je, ipak, bio nekako u pravu. Čudan jedan ugao razmišljanja, iz koga ona nije razmatrala ovo ranije – uselili su se u dovršenu kuću, punu kuću. Gotovo sve se nalazilo poslagano na svojim mestima: čaršavi, lonci... vaze na prozorima.

„Ali to je bio majčin...“ Prekinula se usred reči. Njihova majka je volela tu šaru sa zečevima. Kuća ih je bila puna: figurine zečeva na prozorima, zečevi na pločicama iza kamina.

„Nekad smo imali... Sećaš se, u Amsterdamu“, rekao je Hendrik, „imali smo tanjire sa zvončićima. Ne, mislim da je taj tanjir bio... one žene što je ujak Karel bio njome oženjen tada, zar ne? Zar nam nije ona spremala kuću da se uselimo?“

„Ujak Karel se nikad nije ženio.“

„Samo nakratko. Visoka. Mladež na obrazu. Pozdravljala se onako s usklikom.“

„Ne.“

„Bila je s nama neko vreme, pre nego što je majka došla. Stvarno se ne sećaš?“

Izabela se nije sećala te žene. Nije se sećala dana kad su došli niti da ih je iko proveo po kući, pokazao im kuda da idu, gde će spavati, zbog čega su kreveti već bili namešteni, već...

„Ne lupaj glavu oko toga“, rekao je Hendrik. „Iza? Nemoj to da radiš.“

Izabela je štipala kožu na nadlancici. Prestala je. Nakašljala se, dotakla šešir po treći put. „Možda Luis zna.“

„Ma sigurno“, rekao je Hendrik, kao da mu je i sama pomisao da bi Luis mogao nešto da zna smešna. „Dovešće neku devojk, je li ti rekao?“

Luis je obično dovodio devojke na njihove zajedničke večere. Poslednji put kad su na večeri bili samo njih troje, to se desilo sasvim slučajno: devojka koja je trebalo da dođe s Luisom ostavila ga je na cedilu. Izabela je pomislila: *Dobro smo se spasli*, ali je onda ustanovila da Luis kad nije u društvu relativno nepoznatih ljudi zapravo nema bogzna šta da kaže svom bratu i sestri. Veče se oteglo, razgovor je bio usiljen. Hendrik se napio, najpre je bio vrlo bučan, onda se učutao. Izabela i Luis su morali da ga odvedu kući. Sebastijan je, u kućnom ogrtaču, izvirio kroz prozor i doviknuo im dole na ulicu: *Pobogu, šta ste mu to vas dvoje uradili?*

„Rezervisala sam za troje“, rekla je Izabela Hendriku. Bio je to princip, Luis joj ni ovog puta nije rekao da dovodi neku devojkicu. Nije joj telefonirao. Luis je nikad nije zvao.

„Znam.“

„To je ružno ponašanje.“

„Mhm“, složio se Hendrik.

„Je li to ista ona od prošlog puta? Ne dopada mi se. Vrat joj je debeo.“

Hendrika je to nasmejalo, a Iza to nije rekla u šali. „Ne“, rekao joj je, „dovodi novu.“ Izabela je coknula, na šta se on osmehnuo, stisnutim usnama. „Ovog puta je posredi ljubav njegovog života, kako mi je rečeno.“

„Stvarno.“

„Stvarno.“ Cigareta je dopušena. Ljudi su ulazili i izlazili, jedan poslužitelj u košulji usmeravao je novopridošle goste restorana ka stolovima.

„Hoćemo li?“, upitao je Hendrik.

„Luis još nije unutra.“

„Znam.“ Hendrik zatvori prozor automobila. „Svejedno, hoćemo li?“

Ušli su. Prošlo je još pola sata pre nego što se Luis pojavio. Hendrik je za to vreme popuštao još tri cigarete, popio dva piva, dokono ćeretao, a onda ponovo počeo o tome da li bi trebalo da pođe sa Sebastijanom u Pariz, da obidu njegovu bolesnu majku. Ne zna se koliko dugo bi ostali. Lekari nisu bili uvereni u povoljan ishod. Dok je to govorio, Hendrik je ispod oka motrio Izabelu, kao da zna da ona neće da sluša o tome, ali on ipak želi da mu ona kaže treba li da ide ili da ne ide, da mu na neki način da blagoslov. Izabela nije mogla. „Moraš da postupiš onako kako ti želiš“, rekla je. Pila je vodu.

„Hoćeš li ti biti dobro?“, upitao ju je. „Ako ja odem na neko vreme?“

„Misliš li da ja živim bez daha čekajući kad ćeš ti sledeći put doći?“

„Izabela.“

„Sad si i ti otišao. Ne živiš više kod kuće, možeš svedjedno da budeš i u Parizu. Možeš i da...“, htela je da kaže još nešto, ali se prekinula. Izabela nikad nije bila u Parizu. Zнала je da je Pariz daleko. Zнала je da je, kad je *njihova* majka bila bolesna, Hendrik samo trebalo da sedne na voz i dođe kući, ali je retko dolazio.

Hendrik joj dotače mišicu. „Nije važno“, rekao je. Onda je prešao na novu temu, vedru. „Nije to važno zasad, pričaj mi nešto novo, nešto uzbudljivo. Pričaj mi kako je onaj tvoj, Iza, o tome mi pričaj.“

Izabela zastade. „Onaj... šta?“

„Ma znaš. Matori sused Johan.“

Užasan nalet osećanja – kao da su je uhvatili u nečemu sramnom: obučenu u nešto što je suviše razgolićuje ili da je rekla nešto nedolično. Ne obraćajući pažnju na vrućinu koja je počela da joj navire iz korena vrata, odgovorila je: „Johan svakako *nije* moj...“

Hendriku je pogled odlutao i usredsredio se na vrata: stigao je Luis. Vodio je napet razgovor sa šefom sale, naginjući se previše preko pulta na ulazu i potkrepljujući ono što je govorio gestikulacijom. Njegova nova devojka stajala je malo po strani, posramljena i uznemirena, s drhtavim osmehom čvrsto zalepljenim na usnama. Imala je kratku kosu divljački izblajhanu, haljina na njoj je bila loše skrojena – gornji deo je bio pretesan, a šavovi loši. Bila se jako zacrvenela u licu. Lepuškaista na onaj način na koji muškarci misle da žene treba da budu lepuškaste.

„Bože blagi“, uzdahnula je Izabela, a Hendrik se po-drugljivo osmehnuo. Luis je upravo tada podigao pogled i

klimnuo glavom ka njima pokazujući ih šefu sale. Hendrik mu dobroćudno mahnu. Luis i njegova devojka im priđoše, dok je četvrta stolica stizala za njima, i prvo što je Luis kazao bilo je: „Rekli su mi da nemaju dovoljno stolica, možete li da verujete kako...“

„Rezervisala sam za troje“, reče Izabela. Luis sede, besan, nameštajući sako, a devojka je oklevala, osećajući se neprijatno – izvela je jedan mali nespretni ples s kelnerom koji je doneo dodatnu stolicu i pokušao da je podvuče pod nju, a ona nije shvatila šta on radi i ušeptrljala se.

„Ovo je restoran“, rekao je Luis. „Trebalo bi da imaju i rezervne stolice.“

„Zdravo, Luise, dobro nam došao“, pozdravi ga Hendrik. Za stolom se svi umiriše na trenutak. Onda mu Luis odgovori nekakvim nemuštim zvukom, kratkim i ozlojeđenim, pa ustade. Sagnuo se da poljubi Izabelu i da se rukuje s Hendrikom. Jako je mirisao na kolonjsku vodu. Kosu je zalizao, kravatu vezao tesno uz Adamovu jabučicu.

„Zdravo. Ovo je Eva“, rekao je.

Devojka ustade da se rukuje s njima. Grudima je preturila vazu s cvećem, rekla: „Jao, ne“, pokušala da je podigne i povukla stolnjak dok je ponovo sedala, protresavši sav postavljeni pribor za jelo.

„Divno je što smo se upoznali“, kazao je Hendrik.

„Jao, tako je lepo što upoznajem vas dvoje. Luis mi je mnogo pričao o vama, a ja sam mu stalno govorila da bih mnogo volela da vas upoznam, zar ne, Luise? Zar ti nisam govorila da bih mnogo volela...“

„Govorila je“, potvrdi Luis, koji je razgledao jelovnik.

„Vas dvoje se znači poznajete od...“, upitno je počeo Hendrik, na šta Eva ponovo uskoči: „Jao, vrlo kratko, ali kao da se poznajemo oduvek, zar ne, Luise? Stalno govorim,

stalno govorim kako je prošlo samo nekoliko meseci, ali sigurno smo se poznavali u nekom prošlom životu, zato što sam tako sigurna da smo...”

„Da naručimo?“, predložila je Izabela mahnuvši kelneru koji je naišao. Dugo su čekali Luisa, a Izabela nije bila navikla da jede ovako kasno, bila je gladna i zbog toga razdražljiva.

Prekinuta usred reči, Eva je sačuvala osmeh netaknut. Samo je pocrvenela još jače. „Svejedno“, rekla je, pa učutala, ne dovršivši misao. Kad je na nju došao red da naruči, opet se ušepRTLjala i kazala da nikad nije ni čula za polovinu jela s jelovnika, pa se naslonila na Luisa i rekla: „Naruči ti, mili, ti si uvek tako pametan u ovome.“

Odlučili su se za jakovljeve kapice. Kad je hrana stigla, Eva je pitala šta su jakovljeve kapice i Luis je hteo da joj odgovori, ali je Hendrik uskočio: „Pogađajte.“

Eva je izgledala zatečena, ali onda je pokušala da pogodi, tiho: neka vrsta krompira?

Na trenutak su svi ćutali, a onda se Hendrik trgnuo, kao da ga je neko ritnuo ispod stola. Stavio je laktove na sto i pitao Evu šta je ono rekla da studira, ili radi, ili se veselo izležava po čitav dan, a Eva je pocrvenela opet iznova, i nije žurila da odgovori: spustila je nož i viljušku, obrisala ruke salvetom, iskapila poslednji gutljaj iz čaše. Bila joj je to već druga čaša, primetila je Izabela, ili treća. „Znate“, rekla je Eva. Onda: „Eto, znate...“ Zatim su izletele reči: „Moramo li da razgovaramo o poslu? To je tako dosadno.“

Izabela je skrenula pogled ka prozoru. Video se samo odraz unutrašnjosti restorana, vraćajući joj se kao jeka mutnih senki. „Ne delujete mi kao neko ko može sebi da dozvoli da mu posao bude dosadan.“

Luis je izgovorio njeno ime s oštrinom noža: „*Izabela*.“

Izabela ga je pogledala pravo u oči i nije se izvinila.

„Eva je skromna, zar ne?“ Luis nije sačekao da Eva odgovori, odgovarao je umesto nje: „Bila je daktilografkinja kod Van Dongena. Prestala je da radi nedavno, kad joj je... ammm...“

„Tetka“, dopunila ga je Eva.

„Tetka, da, znate, ostavila joj je nešto novca...“

„Da“, potvrdila je Eva bez daha.

„Znači, ova pametnica ovde je sasvim samostalna, Izabela. Ne zanima me čak ni da razmišljam šta si u stvari htela da kažeš.“

Izabela se povukla u nakostrešeno ćutanje. Razgovor se nastavljao – sa zastajanjem i zamuckivanjem. Hendrik je pojačavao napetost ironijom koju Eva nije primećivala. Luis očigledno jeste, ali je onda prelazio preko Hendrikovih izazivanja: iznervirao bi se, okrenuo ka Evi, i smesta omekšao, oči bi mu vlažno zasijale, usne se opustile. Izabela je smatrala da izgleda glupavo. Luis je doveo neku devojkicu i na majčinu sahranu. Sad je i ta devojkica bila na svim slikama, a niko nije upamtio ni kako se zvala. Čak se ni Luis nije sećao; Izabela ga je jednom pitala, kad je slagala slike u album.

Kad su pošli iz restorana, Izabela se izvinila i otišla do toaleta. Nije popila mnogo vina – od vina bi joj glava uvek otežala i ona bi se prozlila – ali i od toliko koliko je popila osećala je po ovako toploj, vlažnoj večeri kao da ju je obuzela groznica. Pokvasila je papirni ubrus i pritisnula ga na vrat.

Tada je ušla Eva. Izabela je bacila ubrus. Eva nije ušla u kabinu. Nespretno se naslonila leđima uz konzolu s umivaonicima. Bila je pijanija od Izabele. Nakrivo opšiveni rub haljine isticao se tako još gore. Svetlo sijalica se jarko odbijalo od kose žute kao žumance. Izabela je pomislila da skoro oseća miris blanša kojim se Eva izblajhala.

„Bilo je divno veče“, rekla je Eva.

„Mhm“, odvrtila je Izabela perući ruke.

„*Stvarno* sam jedva čekala da vas upoznam, znate. Vas najviše. Luis mi je mnogo pričao o vama. Živate u staroj porodičnoj kući, zar ne? U kući u kojoj ste vas troje odrasli...“

„Nisam vas ja večeras pozvala ovamo.“

Presekla ju je usred reči i Evi su usne nastavile da se mrdaju još na tren. Ispod ivice okovratnika svetlucau joj se znoj. Izabelu je tog časa nervirao i sam pogled na nju. Ljutili su je tesni šavovi njene haljine, tamni izrastak koji je izbio pri korenu kose, farbane obrve. *Kako je to ponižavajuće kad je loša izvedba toliko očigledna*, mislila je.

Onda se Eva nasmejala. Kratko i neveselo. „Eto!“, rekla je. „Pazi da mi ne kažeš šta u stvari misliš.“

Izabela je posušila ruke. „Nije mi namera da budem gruba.“ To je bila laž. „Samo, vi ćete uskoro biti prošlost.“ Postarala se da ne bude nesporazuma oko onoga što tačno misli. „Dosadićete mu i ja više nikad neću ni čuti za vas.“

Nije postigla željeni učinak. „Ah“, rekla je Eva i nakrivila glavu. „Videćemo.“ Nije to bio isti glas kao pre, onaj nervozni glas koji bi se nasmejao posle svake dve razmenjene reči, glas koji se izvinjavao – *jao izvinite, jao što sam glupa, izvinite* – kad bi Eva preturila čašu ili preglasno zastrugala nožem po tanjiru.

Izabela ju je gledala, i uhvatila je u magnovenju nešto na njenom licu – naprslinu, nešto, ali nestalo je vrlo brzo i Izabela u trenu više nije znala da li je to bila samo umislila. Da li se uopšte bilo pojavilo.

Pošla je da izađe. Eva se nije pomerila sa svog sedala, gledala ju je kako izlazi, čvrstim pogledom. Oštrim. Na ulici je bilo vruće i vlažno, nekakva maglovita rosica u vazduhu. More je prodiralo na ulice, mirisalo je na so. „Gde je Eva?“, upitao je Luis, a Izabela mu je rekla: „Zar sam ja odgovorna za nju?“

Hendrik ju je uhvatio podruku i Izabela to prihvati. „Bila si užasna večeras“, optuži je Luis. „Bila si užasna prema njoj.“

„Tjah“, reče Hendrik.

Luis koraknu bliže, trudeći se da ne podigne glas. „Šta je *potrebno* pa da vas dvoje...“

Tada se Eva ponovo nađe uz njih. Nameštala je šešir. Bio je jarkocrven. Bila je popravila ruž. Sad je bilo vrlo upadljivo koliko je niska u poređenju s njima: njih su sve troje bili visoki, tanki. „Šta sam propustila?“, upitala je Eva, opet onim glasom, višim nego pre, pevuckavim. Valjda je mislila da tako deluje nežnije. Nije delovala, smatrala je Izabela. Ni najmanje.

Luis je odmah omedenio čim se ona pojavila i okrenuo se od njih dvoje. „Ništa“, rekao je. „Šta bi uopšte moglo da se dogodi kad ti nisi tu?“

Njoj se to dopalo. Porumenela je u obrazima, privila se uz njega, onda izjavila da večer još nije gotovo – ne može biti! „Dođite na pice, jao molim vas, morate!“

„Kod... Luisa?“, pitao je Hendrik. Luis je živeo u jednom spartanskom sobičku u stanu na spratu neke zgrade nedaleko od njegovog posla. Stan je bio star, loše održavan, tuš pun buđi, a Luisov sustanar je bio neki sumnjiv čovečuljak niskog čela, s naočarima debelih okvira. Stanarinu je, međutim, plaćala Luisova inženjerska firma, a Luis je često putovao u inostranstvo. Izabela tamo nikada nije išla, osim da poveze Luisa ili ga vrati.

„Onaj stan je bio užasan, zar nije? Pomogla sam mu da ga preuredi, zar ne, mili? Sad je stvarno sladak, *treba* da dođete, barem da vidite.“

„Pomogli ste Luisu da preuredi“, izgovorio je Hendrik kao poentu nekog vica, ali Eva ništa nije primetila, samo je potvrdila s mnogo poleta. Izabeli se nije išlo. Veče se ionako

previše otešlo, što im je i rekla, pozivajući se na vozove i na to da se već uveliko smrklo, ali se Hendrik prignuo ka njoj i šapnuo joj s ironijom u glasu: *Ma hajde, zar nemaš želju da vidiš njeno preuređenje?*

Odlučeno je: idu. Jedno piće, samo jedno. „Naravno, samo jedno“, rekao je Hendrik

Nije bilo daleko, malo dalje niz bulevar. Luis je živio blizu. Nije bilo razloga da njegova devojka i on zakasne u restoran, nikakvog razloga, osim što nisu pošli na vreme, a zbog čega nisu pošli na vreme? Odgovor je sinuo Izabeli u glavi, oštar, neprijatan – slika u magnovenju, krevet. Ono što ljudi rade sami u sobi. Fizički je skrenula pogled: okrenula lice ka moru. Sunce na zalasku pretvorilo se u udaljenu rasutu svetlost iza sivog pokrivača. More je nadiralo i nadiralo, dovaljavalo se u talasu pa povlačilo, dovaljavalo.

Onda je Eva zastala, uhvatila korak uz nju, rekla da joj treba predah od „momaka“ – nekoliko reči u poverenju, otprilike. Izabela se mrštila. Stigli su do Luisove ulice. Vetar se tu primirio. Zgrade su bile više, baštâ je bilo manje. Eva je počela nešto tiho da čavrlja, činilo se da je govor koji je Izabela održala u restoranu zaboravljen. Nije bilo nikakvog naročitog značaja u onome što je Eva govorila, bile su to samo primedbe o baštama, formulisane kao pitanja: Zar ne da begonije lepo cvetaju? Zar ne bi i ona volela da ima svoju baštu? Zvučalo je kao da je to pitanje za Izabelu, ali nije bilo, jer je odmah usledio brz, rasejan uzdah: „O, ali ja bih bila prosto užasna u tome, zar ne? Užasno bih loše održavala baštu, pobila bih otprilike sve što bih pokušala da gajim, naprosto znam.“

„Onda ne treba da imaš baštu“, rekla je Izabela. Eva je čvrsto stisnula usne.

Kad su ušli u Luisovu sobu, Hendrik grubo stisnu Izabelu za mišicu – bila je to poruka. Naglas je izgovorio samo, s izvesnom napuklinom u glasu: „Ah, vrlo ljupko!“

Bilo je drečavo i neukusno. Eva je s plafona okačila crvenu prozirnu tkaninu iznad kreveta kao baldahin, a onda ju je razvukla i preko ostatka sobe: preko ormara, preko fotelje. Na podu je bilo previše tepiha, koji su se preklapali. Na zid je povešala nekoliko nespretnih slika apstraktnih lica.

„Zar nisu lepe?“, pitala je. „Slikar je jedan moj prijatelj. Neotkriveni genije, šta kažete?“

„O“, rekao je Hendrik, oduševljeno klimajući glavom i stežući još jače Izabelu za mišicu. „O, apsolutno. Apsolutno.“

Nije imalo gde da se sedne. Luis se smestio u fotelju. Hendrik i Izabela su seli na ivicu kreveta. Eva je donela jednu stolicu iz kuhinje, a onda pića, svako u drugačijoj čaši. Sedeli su u čvrsto zategnutoj tišini. Eva se ponovo žestoko zacrvenela. Luis je listao knjigu koju je bio ostavio pored noge fotelje. „Muzika!“, reče Eva i ode da pusti ploču. Pustila je gramofon preglasno, pa je morala da se vrati da ga malo stiša. Zatim je, pošto se ponovo smestila na stolicu, počela sa: „Luis mi kaže da ste vas troje odrasli u...“

„Stvarno živite ovde?“, prekide je Hendrik osvrćući se oko sebe. „U ovoj sobi? S Luisom?“

„O, ja...“, zausti ona, a Luis reče: „Tražimo novi stan.“ „Zajedno?“, pitao je Hendrik. „Pa šta ako je zajedno?“, rekao je Luis. „Od svih ljudi na svetu, ko si ti pa da...“

„Šta ti to znači: 'Od svih ljudi'?“, odseče Hendrik.

„Nemojte tako glasno“, opomenu ih Izabela pogledavši ka zidu, na šta Luis othuknu. „Moris nije kod kuće, Iza, pošteđena si sramoćenja pred širim društvom.“ Izabela nije htela da mu odgovori na to, ali nije htela ni da prećuti, pa

je rekla: „*Ne dopada* mi se taj čovek.“ U tom trenutku Eva uskoči: „Stvarno?“

Svi pogledaše u nju. „*Ne dopada*“, reče Izabela.

„Zašto ne?“

„Prosto mi se ne dopada.“ Izabelu nisu često pitali da objasni ono što joj se dopada i ono što joj se ne dopada. Izabelu nisu često pitali ništa, ni u kući, ni u prodavnicama, ni za vreme Hendrikovih redovnih nedeljnih poziva. Ko bi je uopšte išta i pitao? „Ponaša se... sumnjivo“, rekla je.

Nešto je zasvetlucalo u Evinom pogledu. Onaj oštri ble-sak: opet je bio tu. Sela je pravije, jedva primetno. „Kako to sumnjivo?“

„Šunja se.“ Izabela je jednom čekala Luisa u hodniku i Moris je stajao s njom sve vreme, praznog pogleda uprtog u jednu tačku na zidu tačno iznad njenog pogleda.

„Šunja?“ Eva kao da nikad pre nije čula tu reč.

„Koga je briga za Morisa“, rekao je Luis, glasnije nego što su njih dve razgovarale, i Izabela trepnu. Udahnula je, skrenula pogled. Sela pravije, takođe. Eva je otišla da ponovo nešto čeprka oko gramofona. Nije više bila pocrvenela. Vrat ispod zatiljka joj je izgledao smeđ naspram žute kose.

Kad su Hendrik i Izabela pošli, ponovo je bila sva malena i sladana: stajala je kod vrata, niska, naslonjena na Luisa, s rukom oko njegovog pasa, i mahala, mahala. „Bilo je divno!“, govorila je. „*Tako* divno! Vidimo se uskoro!“

Kad se ranije nagnula da se pozdravi s Izabelom, pridržala se za njen struk da ne izgubi ravnotežu. Stegnula ju je, na trenutak, ali nije bilo greške. Izabela je osećala težinu tog dodira dok su se vraćali niz bulevar – pritiskala je rukom to mesto. Hendriku je rekla: „*Ne dopada* mi se.“

Hendrik se nasmejao vrlo glasno. „Ma šta kažeš? Pojma nisam imao.“

„Ne, htela sam da kažem“, počela je Izabela sređujući misli. „Ne, hoću da kažem, mislim da... ima nečega, mislim da ona ne...“

„Pobogu, ona crvena gaza“, rekao je Hendrik, stežući usnama cigaretu i pokušavajući da je pripali, boreći se s morskim vetrom. Noć je već sasvim pala. More je siktalo dole na obali ispod. „Mislio sam da ću se rasplakati, Bože blagi, a Luis je jednostavno pušta – oni tepisi! Prosto ne verujem. Nikad neću prestati da ga zavitlavam zbog ovoga, *nikad* ga neću...“

„Sačekaj“, rekla je Izabela, ali vrlo tiho, i vetar je odneo zvuk. Hendrik je nije čuo. Nastavio je, pobrajajući trenutak za trenutkom: Kad je ta devojka...! I da li je Izabela videla kad je...!

Izabela je razmišljala o onom trenutku kad je Eva rekla *Stvarno?*, kako je brzo raširila oči, kako su joj se raširile nozdrve. O liniji njene kičme. Kako ju je na rastanku stegnula za struk. Kako je Luis malčice omlitavio kad ga je Eva dotakla. *Ne lupaj glavu oko toga*, rekao joj je Hendrik ranije te večeri. Rekao bi joj to barem jednom svaki put kad se vide. Preko telefona, isto, i u pismima: da ne lupa glavu oko novca, da ne lupa glavu oko toga kako služavka pere prozore, da ne lupa glavu oko Johana i njegovih namera, oko toga kako je netremice gleda, kako joj je stavio ruku na struk – raširenih prstiju.

Izabela je čupkala kožu na nadlanci. Hendrik je to primetio, usred reči, povukao je za ruku, zadržao je u svojoj. Pomalo se zanosio u hod. Približavali su se njegovim kolima.

„Odvešću te ja“, rekla je Izabela.

„Neeeee.“ Naslonio joj je glavu na rame. „Dobro sam!“

„Ja te vozim.“

„Iza. Tvoj voz! Red vožnje!“

„Ići ću tramvajem do stanice.“

„Sestro“, rekao je on sada, pokušavajući da je zagrlji obe-
ma rukama, sputavajući joj laktove. Izabeli se nije dopadao
taj dodir, to sputavanje, i on je to znao, uradio je to potpu-
no svrhovito: preteško, pretesno. Pijan. „Joj, sestro sestro
sestro!“ Izabela mu se otimala. Smejao se još malo, pa ju
je pustio.

Odvezla ga je kući. Pokušao je da je nagovori da se popne
s njim i pozdravi sa Sebastijanom, popije još jedno piće za
kraj večeri. Tako se dugo nije videla sa Sebastijanom. Re-
kao joj je to vlažnih očiju, tiho, ozbiljno. Stisak oko njenog
zapešća bio je grub. Na spratu je gorelo svetlo: Sebastijan ga
je čekao, budan.

Izabela je rekla da hoće da ide kući. Hendrik je klimao
glavom, i klimao još malo, i otkrio zube, ali to nije sasvim
bio osmeh. Obećao joj je da će je zvati. Da će u toku leta
doći sa Sebastijanom kod nje, možda pre nego što otputuju
u Pariz: mogli bi da ostanu nekoliko dana. Da idu nekud
na plivanje. Nekud na izlet. Izabela se dugo nije videla sa
Sebastijanom, ponovio je.

U vozu nazad ka Cvoleu Izabela je izvadila zamotuljak,
odmotala ga. Razgledala pronađeni komadić. Tanani porce-
lan. Plav, beo, plav. Svetlost u vozu bi zatreperila na svakoj
neravnini na šinama. Kuća ju je dočekala s olakšanjem. *Stigla
si*, reklo joj je prigušeno svetlo koje je ostavila u kuhinji da
joj bude prijatnije kad se vrati. Čekala sam te, reklo joj je
zveckanje ključa u bravi. U hodniku je bilo prohladno, ali
gore u Izabelinoj sobi Nelke je ostavila nešto žara da tinja u
kaminu. Izabela je čučnula i pružila ruke da ih ogreje.

Pokušala je da se seti prve noći koju je prespavala u joj
kući, mala, uplašena, a negde u mračnoj daljini zavijale su
sirene. Trudila se da se seti šta su već zatekli tu – koje stvari,

koje oblike, koje vase, slike, koji vez na obrubu kog čaršava. Ničeg se nije sećala. Sećala se da je neko kucao, Hendrikove hladne nožice ispod pokrivača i da se osećala kao da joj u grlu stoji nečija stisnuta pesnica.

Na suprotnoj strani hodnika zalupio se prozor. Izabela se trgla i potrčala ka izvoru zvuka. Dopro je iz nekadašnje sobe njene majke – Izabela ju je provetravala tog dana i ostavila prozor otvoren. Ništa se nije desilo, ništa se nije polomilo, promaja je samo oborila uramljenu fotografiju na noćnom stoliću.

Bila je to fotografija snimljena prvog leta posle rata. Izabelina mati, mršava kao grančica, u dugoj suknji, sedi na klupi u bašti, dve jele su se ponosno uzvisile iza nje. Ona sedi vrlo otmeno, gleda pravo u objektiv aparata.

Izabela je uspravila sliku i vratila je na njeno mesto.

2

Nedeljno jutro je provela u crkvi, obavijena mirisom sredstva za poliranje drveta i starih zavesa. U nedelju ujutru sunce je sipalo zrake široko, raskriljenim rukama, i Izabela je izašla da radi u bašti. Jorgovane je trebalo orezati, a ruže podvezati; Izabela je osim toga rila u potrazi za nekim drugim oštrim predmetima koji bi se možda mogli pronaći. Nije bilo ničega, samo zemlja. U ponedjeljak posle podne otišla je do advokata da porazgovara o svojim redovnim prihodima, u utorak je imala dogovor sa tapaciorom da dođe zbog jedne stolice, u sredu je pošla u nabavku namirnica čiju kupovinu nije htela da poveri Nelke, a u četvrtak je u vreme čaja navratila kod Van den Bergovih, jer je Johan došao kući, pa ako Izabela ode kod njega, on neće doći kod nje, što joj je i bilo po volji: parkirala se ispred kuće njegove majke, učtivo se pozdravila, bila pozvana na kafu pre večere. Da nije to uradila, Johan bi preuzeo stvari u svoje ruke. Pojavio bi joj se nenajavljen na vratima, ušao nezvan, oštra oka, i motao joj se po sobi, dodirujući stvari, zapitkujući je o njenom životu. U nekom dovratku bi je pritesnio.

Izabela tada nije znala šta da radi. Osećala se ošamućeno, pomalo ju je obuzimala mučnina, i sve to, ali Hendrik joj je rekao da su to samo živci, i da je to potpuno normalno. Za stolom u trpezariji njegove majke Johan je, skriven stolnjakom, stavio vrelu ruku preko Izabeline i držao je na njenom kolenu dok je njegova majka pitala Izabelu je li čula šta se desilo Hujersovima i nastavljala da joj priča o tome. Uхватili su u krađi ženu koja im je dolazila kao ispomoć preko nedelje, stvari su im nestajale već neko vreme, ali: „O, samo sitnice, kašika, tanjir, a onda se, naravno, jednog jutra gospođa Hujers probudila – gde joj je najskuplja ogrlica? Na kraju su devojkę uхватili. Izvrnuli su joj tašnu pre nego što će poći iz kuće. Šta mislite šta su našli? Poispadala puna fioka srebrnine: noževi, viljuške i...“

Johan je pošao rukom uz Izabelinu butinu. Platno njene haljine se zgužvalo, pa skliznulo. Izabela se izvinila i otišla u kupatilo. Ta kuća je nekad bila farma i još je mirisala na slamu. Johanova majka nije ništa gajila na zemlji, imala je samo divan ružičnjak iza kuće. Izabela je popravila haljinu i namestila čarape. Kad se vratila za sto, disanje joj je bilo ravnomerno, ruke mirne.

Ostala je na večeri, a onda se vreme promenilo: iz hitrih oblaka je zatutnjalo, dunulo je, jedno mlado stablo pri ivici pašnjaka se duboko saginjalo. Izabela reče da mora da se vrati kući pre nego što počne da pada. Johanova majka se protivila, brinula, nagovarala Izabelu da ostane još, ili da prenoći – imaju dovoljno soba. Johan ju je vatreno podržavao. Liznuo je donju usnu. Izabela je rekla da *mora* da se vrati kući.

Kiša je počela kad je Izabela već sedela u kolima. Brisači su se brzo kretali preko vetrobrana, ali ona je svejedno jedva videla put pred sobom. Oluja je zasipala kola pokidanim

lišćem i otpacima. Put je bio blatnjav, gume su povremeno proklizavale, ali do Izabeline kuće nije bilo daleko. Između drveća se videlo potpuno zatamnjeno nebo.

Pred kućom je zatekla Luisova kola parkirana na pošljunčanom prilazu. U dnevnoj sobi je bilo upaljeno svetlo. Izabela je u pregratku za rukavice pronašla nekakve novine, pa ih je upotrebila kao kišobran. Trčala je, ali je svejedno bila mokra kao miš kad je utrčala u kuću. Na vešalici su visila dva mantila, jedan je bio Luisov. Pored je bio okačen i jarkocrveni šešir.

„Luise!“, viknula je Izabela. Stepenište je bilo mračno, hodnik je bio u mraku. Ispod jednih vrata dopiralo je svetlo – kroz salon, trpezariju. Njih dvoje su sedeli za majčinim stolom, Eva s čašom slatkog porta, Luis pokazujući po sobi stare portrete raznih članova porodice – izrugujući im se. Zasmeyavajući Evu.

Izabela je još držala mokre novine u ruci. Voda je kapala s nje po podu. „Luise“, rekla je. Oboje su je primetili tek tada, nastao je prekid, zastanak – Evin smeh je utihnuo, Luisova ruka se zaustavila usred pokreta – a onda je Luis ustao, koraknuo, govoreći: „Aha, vratila si se, divno, bajno, čekali smo te, znaš...“

„Šta to radiš?“, pitala ga je Izabela, što je u stvari značilo: Šta ćeš ti ovde?

Luisovo dobro raspoloženje se poljuljalo. Spustio je ruku na naslon jedne fotelje. Nadao se, po svemu sudeći, da će Izabelu zateći u boljem raspoloženju, a sad je morao da porazmisli o pristupu koji će zauzeti. Luis je kući dolazio svega dvaput godišnje: za Uskrs i da ode majci na grob na godišnjicu njene smrti. Groblje je bilo na periferiji, dvadeset minuta automobilom od njihove kuće.

Majka im je umrla u novembru. Sad je bio kraj maja.

„Divna ti je kuća, Izabela“, rekla je Eva. Na usnama je imala mrlje od porta. Izblajhana kosa ispadala je iz ukosnica. Večeras je na njoj bila neka druga haljina, podjednako loše sašivena. Materijal je izgledao kao da je od njega nekad bio sašiven nekakav prekrivač. Izabela nije htela tu ženu u svojoj kući.

„Reč je o tome“, zaustio je Luis, ali Eva je uskočila: „Mili, da li bi trebalo da ja...“ Luis ju je učutkao pokretom. „Ne, ne, prosto...“, rekao je.

„O čemu vas dvoje govorite?“ Izabela je gledala jedno pa drugo. Kiša je tukla o prozore. Luis uze Izabelu za lakat, pokušavajući da je izvede u kuhinju, ali mu se ona otrže, ne skidajući oka s Eve. „Nemoj... reci mi, prosto, šta...“

„Molim te“, Luis je glavom pokazao ka kuhinji. „Samo na trenutak, Izabela, samo da...“

Pošla je, ali nije mu dozvolila da je takne kad je ponovo pokušao. Kiša joj se brzo hladila na koži, tkanina haljine je otežala, a Luis i ta njegova cura nisu bili zapalili vatru. Kuhinja je bila još hladnija od ostatka kuće. U nju se silazilo niz nekoliko stepenika i imala je visoku tavanicu da se veša divljač. Danas više niko nije tu kačio divljač, ali su metalne pločice s konopcima i polugicama i dalje stajale netaknute.

Stari okrugli sto, nad kaminom slika same kuće. Izabela je bacila mokre novine i otišla da ocedi pletenicu nad sudoperom. Luis je blago zatvorio za njima vrata.

„Moram da otputujem na neko vreme, Izabela“, počeo je, s rukom i dalje na kvaci na vratima. „Trebalo je da Nelis predsedava na jednoj konferenciji u Brajtonu, ali žena mu se tek porodila, pa je molio da ga neko zameni i to je... dobra prilika, znaš, velika prilika, ne znam kad bi nešto slično opet moglo...“

„Lepo“, rekla je Izabela. Nije joj se naročito dopadao taj uvod. „Zbog čega si došao ovamo?“

„Zbog Eve“, rekao je, spuštajući glas, trudeći se da šapuće.

Izabela se leđima naslonila na sudoperu. „Ne“, rekla je.

„Ne može da bude sama u mojoj sobi za sve to vreme, pa zar ne? U istom stanu s Morisom? I...“

„Nek bude kod prijatelja. Kod svoje rodbine.“

„Nema nikoga.“

„Nema prijatelja?“ Izabela je to izgovorila onako kao što je i mislila: da Eva liči na nekoga ko ima mnogo prijatelja, što po Izabelinom mišljenju loše govori o njoj. Izabela u prijateljstva nikada nije verovala.

„Nema rodbine“, rekao je Luis, i dalje šapatom.

Izabela nije šaputala. „Šta se to mene tiče.“

„Biću na putu samo, šta znam, koju nedelju, mesec dana najviše, a ti si sama ovde, Iza, ovolike sobe, a čemu? Ovoliko prostora – čemu? Zašto ne bi mogla da bude ovde? Ko zna, moglo bi da bude dobro i za tebe da za promenu imaš nekoga da... koga ćeš...“

„Ovo je moja kuća“, rekla je Izabela. Izgovorila je to, a znala je da nije trebalo, i Luis je znao, i jedva da ju je pustio da izgovori pre nego što je upao: „Je li stvarno, Izabela?“ Koraknuo je ka njoj. „Tvoja?“

Izabeli je srce muklo udarilo u grudima. Skrenula je pogled. Ujak Karel je obećao kuću Luisu ako je ikada bude hteo. Neizrečeni uslov je bio: ako ikada bude hteo da živi u njoj sa svojom vlastitom porodicom. Izabela nikada nije imala razloga da brine: Luis, kako je izgledalo, nikada nije imao želje da stekne porodicu, nikada nije želeo ovu kuću. Držao se daleko od nje. Kako su godine proticale, Izabeli se u glavi razvila jedna misao: pustiće je da ostane ovde.

Braća, ujak. Moraju, kuda bi ona inače otišla? Ništa drugo nije imala na svetu. Ništa sem ovih čistih podova i uredno zategnutih kreveta. Bilo je dovoljno. Ako sme da zadrži ovo, njoj bi bilo dovoljno.

Naterala se da stane pravije. „Jedina ja živim ovde, Luise, držim kuću u redu, čistim... Zato mislim, ja sam ta koja ima pravo...“ Dah joj nije bio tako siguran kao što je nameravala.

Luis je omekšao, seo za sto. „Slušaj. Suština je u tome što se ti njoj stvarno dopadaš, Iza. Ne prestaje da priča o tebi. Ostavila si utisak na nju, znaš. Zapravo, ona je predložila...“

„Ma šta kažeš, stvarno *ona*?“

„Ne budi takva.“ Luis je oborio pogled. Ponovo je šaputao: „Vrlo je stidljiva, znaš. Nemoj da je sramotiš zbog ovoga. Ne raduje se ona što je u ovom položaju, što mora da, da... da bude toliko *zavisna* od...“

„Obmanjuje te“, rekla je Izabela. Nije još ni u glavi bila do kraja oblikovala tu misao. Reči su joj izletele, pa onda više nije imala druge sem da stane iza njih.

„Pardon?“, rekao je Luis, a Izabela se trgla i brzo uzvratila: „Ko je ona, Luise? Ko je ona, odakle se stvorila, poznaješ li je ti uopšte, koliko je dugo poznaješ, ko može da tvrdi da je ona ta koja kaže da jeste, da ne pokušava da...“

„Tiše!“ Zatim je pitao: „Da pokušava šta?“ Gledao je u nju potpuno zbunjeno. Izabela nije znala kako da dovrši tu misao sad kad je presečena usred nje. Disala je plitko, pri vrhu grudi, a Luis ju je samo gledao. Muk se rastezao. Onda on reče: „Predugo si sama. Predugo nisi bila s ljudima.“

„*Nisam* sama.“

„Služavka se ne računa. Ni to što dvaput nedeljno kažeš dobar dan pekaru.“

Izabela je osetila kako počinje da crveni. Nije imala šta da mu odgovori a da ne potvrdi tu njegovu užasnu sliku o